

במקורות היהודיים - מקרא, תלמוד, מדרשים - היא עצומה והספר עמוס אסוציאציות שלא תמיד קל לפענחן. אבל אלה קשיים אמיתיים ויש טעם להתמודד עמם. אנסה להדגים זאת בפירוש שיר אחד מהחלק ה"חדש" (עמ' 56):

*

עוֹשֶׂה שְׁלוֹם וּבּוֹרֵא רָע, אֲבָל הַתְּהוֹם?
הַתְּהוֹם מָה?

תְּהוֹם אֲנִי. תְּהוֹם אֵת. תְּהוֹם הוֹלְכֵי מִדְּבָרֵיכֶם. וְאַחַר כֵּן שׁוֹב הַשֶּׁקֶט. כְּמוֹ צְרִיחֵי מִסְגֵּר, כְּמוֹ כְּנָסִיָּה אֲבוּדָה, כְּמוֹ בֵּית כְּנָסֵת שׁוֹקְעִים אֵט אֵט בְּאֲדָמָה שְׂאֵלֶיָּה גַם אֲנִי שָׁב.

"עושה שלום ובורא רע" (והמשכו "יוצר אור ובורא חושך") הוא פסוק מישעיהו מה, ז. משמעויותיו רבות, אבל לענייננו נאמץ את פירושו הז'ל האומר שאלוהים הוא בורא הכל, הטוב והרע, האור והחושך כאחד. אך לא בדיוק. "אבל התהום? התהום מה?" - שואל הדובר בשיה. שאלתו רומזת לפסוק הראשון בבראשית (א, א): "בראשית ברא אלוהים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום". "התהום" כאן, לפי פרשנות מסוימת - כמו גם "התוהו ובוהו והחושך" - הם יסודות קודמים לבריאה שהבורא לא ברא ורק עשה בהם שימוש בבריאתו. לפי אותה תפיסה יסודות אלה הם יסודות הרע בעולם בניגוד ל"אור" ול"שלום" שהם יסודות הטוב.

הדובר בשיר של רצבי מזהה את עצמו ואת האשה שעמו (היא אמו) עם אותה "תהום". "תהום אני. תהום את". כזה הוא גם הציבור שהוא מכנה "תהום הולכי מדבריות" (שאולי הוא כינוי לנביאי הדתות הגדולות ואולי כינוי לעם ישראל בראשיתו). בכל אופן, כל אנשי התהום הללו אינם "יצירי" האל אלא "ברואיו", כלומר, עשויים מחומר קדום (שאנינו דווקא טהור). כזהו גם האדם עצמו, בניגוד למלאכים, ברייה שיש בו דיאלקטיקה של יצרים טובים ורעים. לפי השיר כאלה הם גם נביאי הדתות הגדולות (משה, ישו, מוחמד) וכן יוצרי היצירות האנושיות הכבירות. שכן "ואחר כך שוב השקט", כלומר, תור היצירה המהפכנית הוא זמני, והמסגה הכנסייה ובית הכנסת "שוקעים אט אט באדמה", כמו גם הדובר בשיר עצמו.

רצבי חוזר על המוטיבים המרכזיים של שיר זה גם בשיר נוסף (עמ' 65): "עושה שלום ובורא רע, אבל התהום? התהום מה? תהום אני. תהום את". וכן ההמשך: שובם של השקט והשקיעה. אבל בהבדל אחד. בסיום השיר הראשון, שב הדובר ושוקע באדמה, שָׁבָה שׁוֹקְעִים גם שלושת בתי התפילה. זה קורה לו גם בגרסת השיר השני. אבל לא לאשה אשר עמו (היא אמו), שגורלה שונה באופן כלשהו מגורלו. היא קיימת ולא-קיימת בה בעת: "ואת עוד. בכל מאודך, בכל כוחך, בכל נפשך כמו ממשות שכבר שנים אינה עוד". האם באורח פלאי משהו, נותרת מחוץ למשחק ההיסטורי של "אם בחוקותי", וניצבת היכנשהו ממעל לו.

פצעי אוהב

"אוי לצער, נחמות הן פמי נהר" (השם הנכון)

ספר שיריה השלישי של נגית בראל **מחדש** (עם עובד, 2015) הוא ספר אלגי, ואפשר לראותו אפילו כפואמה אלגית בת ארבעה חלקים, כמספר פרקי הספר; שכן אין זה אוסף אקראי של שירים שנכרכו יחדיו, אלא מתחילתו ועד סופו הוא בנוי כרצף תמטי אחד באותו מודוס של צער, שבו נעטף גם הקורא. אופיו של הספר מוטעם כבר במוטו שלו "אנא רדיצ"

לא הולך בחוקותיו

חדש מפני ישן מאת שלום רצבי (עורך: יהודה ויזן, הוצאת החק 2015) הוא היפוכו של הפסוק "וישן מפני חדש תוציאור" (יקרא כו) שם הוא מפרט את הברכות הצפויים לבני ישראל "אם בחוקותי תלכו". לאמור, השפע יהיה כה רב ("ונתנה הארץ יכולה ועין השדה ייתן פרי") עד שלא יהיה מקום לאחסן את החדש וצריך יהיה לפנות עבורו מקום על ידי הוצאת הישן. "חדש מפני ישן תוציאור" איננו, אפוא, מצב של ברכה אלא היפוכה. החדש יהיה דל ומוטע וצריך יהיה להתקיים על הישן. זהו פירוש אחד לשם הספר (לא לשירים עצמם).

פירוש אחר הוא שספר זה כולל שני חלקים, גם "ישן", שירים מספריו הקודמים של רצבי, וגם "חדש", שירים חדשים הרואים בו לראשונה אור. מצב הרוח השורה על שני חלקיו, וביותר על השני, הוא מצב רוח קדורני. השיר הפותח את החלק הראשון נקרא "אם אין מת" ושורתיו הראשונות אומרות: "אני אוסף כוח/ לכדוק אם אין מת/ אוחו בציצת שערך, אם אין מת/ שמשפכים אתי". השיר הפותח את החלק השני ללא כותרת, אומר: "בלכתך אלף תופים מתופפים - - - נהי וקינה/... ברחובות נטושי אל ואדם". מבחינת הנושא שני החלקים עניינם דמות האם בהעדרה, ואהבתם המשותפת של הבן ואמו. ודווקא החדש בו מרשים יותר.

מבחינה צורנית שונים שני החלקים זה מזה. החלק הראשון שומר על מראית עין של שירים כפי שאנו רגילים לראותם, כלומר שורות קצרות, חלוקה לבתים, לעתים חרוזים. בחלק השני, משנים השירים את צורתם. השורות רכות, לפעמים למלוא רוחב העמוד כמו דף פרוזה, והשירים בנויים, לעתים, מטורים מקבילים שאפשר לקרוא אותם גם באופן אנכי וגם באופן אופקי ואז הם משנים את משמעותם. (למשל השיר בעמ' 42: את שלוש השורות הראשונות שלו אפשר לקרוא באופן אנכי כך: "הפנים לאן?/ למקום שיש/ למקור מים". או באופן אופקי כך: "הפנים לאן? לא/ למקום שיש לא/ למקור מים חיים").

אם לפרש את הספר כולו לאור שמו הדר־משמע, הייתי אומר כי רצבי לא הולך בחוקותיו, לא של האל (ולא של שום אדם), אלא הולך בו בקרי, במרי ובהתנגדות. גם זאת על פי אותו פרק בויקרא כו, כו: "ואם לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי, והלכתי עמכם בחמת קרי ויסרת אתכם אף אני". הייסורים המובטחים בו הם מן האיומים והנוראים שבתנ"ך: "ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו". ואמנם אוירה קשה זו שורה על רוב שירי החלק השני. למשל: "אז כלום לא מחכה לי ואני/ גם לא/ מדבר גדול מבפנים וגדול ממנו מבחוץ" (עמ' 39). או בשיר אחר: "פני אל סלע פנייך. לא חסה, לא רחמים. מדבר וסלעים רועמים כל הלילה" (עמ' 45) וכדומה.

עם זאת, אין זו התרסה סתמית כלפי שמיא, אלא התמודדות עם הטקסטים המכוננים עצמם. מכאן גם הקושי של הבנת השירים. הבקאות של רצבי

ניצבים בפני דילמה קשה המנוסחת כדלהלן: "אם אהבה אני מבקשת, אין עולם. ואם/ עולם אני מבקשת אין אהבה" (ואם אהבה). זוהי תביעה אקסקלוסיבית לטוטאליות אשר ספק אם יש לה מקום במציאות. לכן השיר 'ניסן' (הוא חודש האביב) לקראת סוף הפרק, מגלה בשורותיו היפות איזו ראשיתה של תוכנה אחרת: "...הבית המְחֻזָּק/ מֵאָה חיים, מְחֻזָּק גם אֶלֶף מוֹת. כָּאֵן/ מְלַכְלָה, כָּאֵן נִגְבְּתִי. כָּאֵן חִפְיִי לָהּ". חיים ומוות שוכנים באותו בית, לכלוך וניקיון בכפיפה אחת. ואהבה גדולה מחזיקה מעמד.

ניתי בראל, צילום: זוהר שיטרי

בשני הפרקים הבאים מתרחבים המעגלים עוד. בפרק שלישי הקרוי "החול הזה" מקיף המעגל את משפחתה של הדוברת, את אחיה שנפל, את הוריה השכולים, את העיר שבה גדלה, אשקלון, ואת הארץ בכלל. השיר הפותח נקרא 'ערב יום הזיכרון' והוא מטיל אותנו באחת לזירה הציבורית. "למה באתי בין דגלים וחצוצרות, חריקות/ ודשדושים, חמדת הגבורה ומסירות הנפש?" בשיר 'בדרך לאשקלון':

"מתים מוטלים לפני ולא דיונות/... אין לי מה לרדת מהאוטו/... רק להימלט מן הדבר ומן החרב". המוות כאן איננו מטאפורי או אישי כמו בפרקים קודמים, אלא ממשי וגשמי: "האמת שבאבל היא פשוטה, איש אינו אבל מלבדך/ מרגע שמתה אמי, נעשתה הנשמה לבשר... לא היה שקר גדול יותר מהצער המשותף" בשיר 'תכולה'. גם הזיוף שבאבל המשותף, כביכול, מתגלה כאן. לכן יש מקום לשאול: האם הרפוס של אהבה-מסוייטת (ובכל זאת אהבה!) שהיה קיים בין השניים בפרקים קודמים תקף עתה גם בתחומי מציאות נוספים? איני בטוח אם התשובה חיובית לגמרי, אבל שלילית בוודאי שאיננה. בשיר 'על כל פשעים' האהבה אמנם אינה מכסה, רק 'קוברת בין הריסותיה', אבל גם "מרככת ומבריקה את התקות/ כמו שדמעות את העיניים". ובשיר 'לא כתבתי אל אבא מרומא' היא כותבת: "ראיתי אדם נופל וצעקתך, בעל כורחי גם אני נבהלתי. מה/ שהתפורר התפורר, אך לא נהרס". לא הכל נהרס אפוא (ברומא, אך לא רק בה), יש התפוררות, אבל לא בהכרח הרס הקיום האנושי כולו. והוכחה ניצחת ומעניינת לכך אני מוצא בשיר 'השם הנכון' החותם את הפרק. בראל רומזת כאן רמזים עדינים על אפשרות תיקון ולכן אצטט ממנו קצת יותר בהרחבה:

תִּרְאִי, בְּתִים בְּתַל אֲבִיב פְּקוּחִים, עֲרוֹת יְתֵר.
אִישׁ אֵינוֹ מִכְבֵּה אֶת הָאוֹר בְּלִילוֹת אוֹגוֹסְט שְׁלֵא יֵאָמְנוּ,
בְּחוּף הַרְחוֹק מִמְדַּבֵּר וּמְהֵרָה בְּלִי הֶרֶס, בְּלִי שְׂטֵה, בְּלִי מְזַהֵר וְנִזְהָר.
אֲבָל לְפָחוֹת אֲדָם אֶחָד זוֹכֵר, וְיִתְפַּלֵּל לְפָנַי שֶׁהוּא נִשְׁפָּר:
בְּרוּךְ בְּעַל נַחְמוֹת, אוֹי לְצַעַר, נַחְמוֹת תֵּן כְּמִי נִהָר. כְּמִי נִהָר.

השיר מעמת בין תל-אביב השאננה והחילונית ('איש אינו מכבה האור בלילות...') / "בלי מזהיר ונזהר" על השבת) לבין ערי הדרום והפריפריה (המסורתיות) שבהן "לפחות אדם אחד זוכר, ויתפלל לפני שהוא נשבר". ומדי תפילותיו? "ברוך בעל נחמות... נחמות תן כמי נהר" הנשען על אסוציאציות מתוך הפיוט הידוע לשבת "דרור יקרא" מאת דונש בן לברט, ממשוורדי ספרד במאה העשירית (ומי שהחדיר לשירה העברית את המשקל הכמותי הערבי), המהדהד בשירה של בראל. הנה הבית הרלוונטי של דונש:

אֵלוֹהִים תֵּן בְּמִדְבַּר הַר
הֶרֶס, שְׂטֵה, בְּרוּשׁ, תְּדַהֵר
וְלִמְזַהֵר וְלִנְזָהֵר
שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמִי נִהָר.

בלהם, וְלָהֶם מְאָרְדֵשׁ בִּיא", בשפת ערבי של יהודי טריפולי, שתרגומו לעברית הוא "אני השלמתי עם הצער, אבל הצער לא השלים איתי". עם זאת זהו ספר שירי אהבה. אולי אין זו אהבה שמחה, אבל זו אהבה עזה, שייסוריה הם מקור כוחה וחיותה, כנאמר במשלי (כו) "נאמנים פצעי אהב". יתר על כן, זהו ספר מובנה שבו האישי מוצא את תיקונו בכללי. שירי הספר מתארכים בארבעה מעגלים. הראשון מתרחש בין השניים וקרוי "ימי המערות", שם המשרה קדרות וצינה. עניינו זוג אוהבים כמו בציד על עטיפת הספר (מאת קלייר אלסטר הקרוי באנגלית sweet dreams, אולם חלומם אינו מתוק, אלא מיוסר ומסויט). השיר הראשון 'עשר שנים', המציין תאריך כלשהו ביחסיהם, נחתם במילים: "האהבה הזאת שכחה את מה שדרוש לה. אני זוכרת תאריכים". בשיר השני 'ספסל' נאמר "איננו מבחינים בין דברי תפילה לדברי יאוש/ לא נגעת בך אפילו לא בידיים קרות". השירים מביעים תכופות את תלונות האשה נוכח אדישות הגבר. כמו בשיר 'הפעם': "אֵינָהּ מתפעל מכלום. גם האביב הזה/ אינו עושה אותך ראוי לאושר/... מפני מה/ אני בוכה?" הזוגיות איננה ממריאה. "כל השאר המריא ועף, רק אנחנו/ כבדים מלעוף, נשארנו בחדר". נאמר בשיר 'נס'. איננו יודעים, בשלב זה, על סיבה ספציפית המקלקלת את השורה, אבל התיאורים מציינים אותה כמשהו הולך ופוחת, נמס כמו 'דונג': "אשב ואתסוס מאחורי אותה דלת, והיה לבי כדונג/ יחד איתי כלה ופוחת גם אתה". ובכל זאת, אהבתם אינה פוחתת, רק חסרת מנוח. בשיר 'סעודה אחרונה' אומרת היא: "רק אליך נשאתי כל העת את עיני". ואילו הוא לוחז: "אוהבת את? תגידי לי. אוהבת אותי? אוהבת אותי?". הקרקע תחת רגליהם איננה יציבה, לא בעבר ולא בעתיד. בשיר 'עבור' נאמר: "לא מצאתי דבר שלא הובס עדיין. כמה מהר/ כבות להבות". התחושה היא של תבוסה ואף גרוע מזה. בשיר 'לשום מקום' נכתב "כל החורף לא נחשבנו בין החיים. לא יצאנו פתח הבית". אבל גם הקיץ איננו טוב ממנו. בשיר 'על מה שהיה בקיץ' נרמז על מעין מחלוקת רעיונית ביניהם. היה זה הקיץ של המחאה החברתית. "מפני ההמונים שהלכו יחד העוברים/ שאחזו בשלטים. הילדים על הכתפיים/ הרחוב התנדנדה הלכתי אתך לבקש אותך/... אבל אתה בשלך/ עומד ואומר כל דבר כנגד בלי בוש, בקול רם". אין הוא שותף לדעתה או למחאתה. המחלוקת מתרחבת גם על תחומים נוספים: "את אשר טהרת/ טמאתי ואשר טמאת/ טהרת? את אשר התרת/ אסרת/ ואשר אסרת/ התרת? את אשר אהבת/ שנאתי ואשר שנאת/ אהבתי". בשיר 'קיץ דאשתקד' קשה לשער פער גדול יותר מזה. והשיר המסיים את הפרק הראשון '21 בדצמבר' קובע "ביום הקצר ביותר/ בשנה שעברה/ גילינו שאנו/ אויבים".

המעגל השני בספר קרוי "בטן ריקה" והוא מקיף דמות נוספת (מדומיינת), הילד שאיננו. בשיר הפותח 'כרמל' נאמר: "ויכוחים על הילד נמשכים/ גם בחורף/... אין ילד. דלת נטרקת. אין ילד". בשיר 'בטן ריקה', על שמו קרוי הפרק, נאמר: "כל הלילה תינוק ישן לי על הבטן. התעוררתי בבטן ריקה". ביטוי שאפשר לקוראו כאילו היא התינוק בבטן הריקה, מה שמשיב את הדוברת אחורה בזמן: "ללא היסוס אני משקיפה על העבר. אין לי בררה אלא העבר". העבר הוא בית ההורים, אבל גם הוא כבר אינו קיים. "מזוזה שהכין לי אבי, היכן היא? שופר שלו, טלית/... זכר לחורבן הבית". במקום שאין המשך, גם העבר חרב, ובני הזוג עצמם הם כילדים: "לא תישן כל עוד אני כאן/ נאנק מדי רגע בעדינות/ כמו תינוק וכאילו אני אמא" בשיר 'גדר חיה'. בשיר 'לא בשמים' מוסכים הדברים על מעשה (הולדה?) שבידם לעשות. הדוברת בשיר אומרת "לא נפלא ממני ולא בשמים הוא", אבל בולמת אותה "שתיקת בטן. שתיקת מקלט. שתיקה שהיא עמוד תומך, כך אתה מאמין". מצדה יש נכונות, אבל כנגדה ניצבת שתיקתו של הגבר המאמין כי הוא "עמוד תומך". היא אינה מאמינה בתמיכה זו. "כל הטוב הזה, הביטחון הזה, רמאות גדולה", בשיר 'עד הערב'. ובשיר הבא, 'ניחוש': "אינני קונה את השקט הזה". תחושת חסר מעכירה את השלווה. "אני מרגישה את בור הלב" ('בזמן'). ניכר כי השניים

סיפורנו פרופ' סמואל ניטר הוא חוקר לשון ואידיאלוגיה של השפה הניאור-נאצית הסמויה. מטבע הדברים הוא רואה גזענות בכל מקום.

גם לשירי שושלת משפחתית מפותלת. תחילתה באניקה היפה בוורשה של ימי מלחמת העולם השנייה ובאהוב לבה הרוקה אנדרה. אניקה בעלת התושייה סוחרת בתרופות בשוק השחור ואילו אנדרה יוצא יום אחד ולא שב. ברגע האחרון נמלטת אניקה מוורשה לבודפשט, שם היא חיה "כחולדת ביוב אכזרית ורעבה". כעבור עשר שנים אנו פוגשים אותה בבית המרקחת של אנטוס בחיפה. שם פוגש בה אחד הלקוחות, ז'יל, סוחר פרוות יהודי מפרז, המחזר אחריה עד שהיא נעתרת לו. אניקה מנסה להתאבד פעמים אחדות, אבל גם יולדת את דויד, בנם היחיד. דויד הילד לוקה בפוליו בילדותו אך לימים נעשה פרופסור לפיזיקה הנוטל חלק בניסוי המדעי בסוץ שבשווייץ. הוא נישא לתמר ונולדת להם שירי. דויד הוא חוקר טבע של המפץ הגדול בניסוי לגילוי "החלקיק האלוהי",

וגם הוא, מטבע הדברים, רואה בכל מקום אנטישמיות ושנאת יהודים. הפער בין סמואל, האינטלקטואל האירופי, לבין שירי היפהפייה הישראלית הוא עצום. מה שמחבר ביניהם הוא בראש וראשונה תשוקה מינית, שמתגברת, כביכול, על פער זה, אבל ספק אם תספיק לכונן בין השניים את "הר האושר" הנכסף כפי שנקרא פרק הסיום בספר, שבו מגיע סמואל אל שירי בישראל, לאחר פגישות קצרות ביניהם בתל-אביב ובסטוקהולם. השם "הר האושר" מבוסס על דרשת ההר של ישו בברית החדשה (מתי ה)

ומשמש מוטו לספר (אחד משניים): "אשרי עניי הרוח כי להם מלכות השמים; אשרי האבלים כי הם ינחמו; אשרי הענווים כי הם יירשו ארץ". כאשר מספר סמואל לשירי על הר האושר שמעל לכנרת, שם ביקר עת שהה בישראל כמתנדב, מגיבה שירי: "הר האושר בכנרת? מעולם לא שמעתי על זה. הישראלים כבר היו לוקחים אותו הביתה" (עמ' 179). הבורות והוולגריות שהיא מפגינה מותירות את סמואל המום. ובאמת קשה לתאר משהו זר יותר לישראלים תאבי חיים מאשר תורת הענווה של ישו.

כאמור, סמואל חוקר את "עולם המושגים הלשוני של הקהילה הגרמנית בדרום אמריקה בתקופה שלאחר תום הרייך השלישי בגרמניה" (עמ' 26) כדי לגלות את השפה הניאור-נאצית שבתשתיתה. לשם כך בילה כמה תקופות בפרגוואי וגם הסתנן לחוגי הימין הקיצוני. כדי להתקבל לשורותיהם פרסם בעיתונות מאמרים ניאור-נאציים, ואף

נרשם כחבר בתנועת "הזהות הנורדית". הדברים הגיעו עד כדי כך שהיו שראו בו נאצי של ממש, כמו למשל, ארגון יהודי שתבע ממנו להחזיר את המלגה שהעניק לו. במשך כשנתיים עבד תחת מסווה עד שהשלים את חיבורו "צלב הקרס בתוך הפירמידה - קולות אמיתיים במרחב הנאצי", שהחזיר לו את כבודו האקדמי והאנושי. כשהגיע לישראל להרצות על נושא מחקרו חשב ש"הוא לא ממש מחבב את היהודים. כלומר הוא לא נגדם ולא בעדם. זה כנראה החינוך הלוותני שלו. כל שוודיה מלאה בסוג הזה של אנטי-יהודיות" (עמ' 61). תוך כדי כך עלה בו רעיון נוסף: מבחינת הניאור-נאציים ישראל היא אנטארקטיקה, המקום היחיד שבו אין להם אחיזה. מרחב ריק. אבל אין לחשוב שהמקום הזה ריק מגזענות ומשנאת זרים. רעיון הזה הלהיב אותו והוא כבר ניסח לעצמו את כותרת מחקרו החדש "המרחב הנאצי במרחב הריק מן הנאציות" או "אנטארקטיקה של המרחב הנאצי - דרכי מחשבה נאצית בהעדר הסימבוליזם הנאצי הקלאסי" (עמ' 64). כלומר, חקירת הניאור-נאציזם בישראל.

במקביל נזכרת בספר עוד אידיאלוגיה אחת, מנוגדת לשתים הקודמות, אידיאלוגייה של שלום ואחוזה עולמית, שמקדמת "אגודת ידידי אטלנטיס, סניף שפרעם" בישראל. שירי היא היחידה צניית של הכנס הבינלאומי שעורך עו"ד נביל מנסור משפא-עמר (היא שפרעם), בעל הקול הסקסי המהפנט אותה בשיחות הטלפון שלו. למרבה ההפתעה גם סבה של שירי, ז'יל, היה

הבית הזה כולל בקשה להפרחת ארץ ישראל והר ציון ולשמירת השבת, ששומריה יזכו ב"שילומים כמי נהר". בתחום שירי זהיר מצביעה בראל על מקום (מסורתי יהודי-ספרדי) שממנו אפשר לשאוב נחמה ותקווה, לא רק לעניין הלאומי, אלא לעניין האנושי בכלל.

הפרק הרביעי "בין קולות" מוקדש לדמויות טרגיות מן המסורת העברית והאוניברסלית הקרובות לה, כאשר היא מציבה את קולה בין הקולות הללו. נמצאים כאן "איוב", "גברת ארנולפיני" (כצידו של יאן ואן אייק 1434), "אמילי דיקנסון" (המשוררת האמריקאית המסגרת בביתה), "רחב" המקראית, "דלילה", "הגר", "קליפסו", "אורידיקה" ועוד. וכן "מיכל" (עם המוטו: "ולמיכל בת שאול לא היה ילד", שמואל ב ו כג) המוצגת דרך עיניה של המשוררת רחל (כפי שציין אלי הירש, 'ידיעות אחרונות' 25.03.16). רחל בשירה 'מיכל' כותבת: "כמוך דנונתי לבח אשר אוהב", המסתמך על שני פסוקים בשמואל א (יח כ) ובשמואל ב (ו טז): "ותאהב מיכל בת שאול את דוד"; "ותבוח לו בלבה". אהבה ובח הם שני הקטבים היוצרים מתח ועניין בשירי הספר הזה ובכלל. המתח חל לא רק על השניים, אלא גם על המעגלים הרחבים (העיה, הארץ, ההיסטוריה) המקיפים אותם. אבל אין לשכוח גם: "אוי לצעה, נחמות תן כמי נהר".

פארודיה חובקת-כל

"הר האושר בכנרת? מעולם לא שמעתי על זה. הישראלים כבר היו לוקחים אותו הביתה" (עמ' 179).

אמיר גוטפרינד
הר האושר

לא קראתי, לצערי, שום ספר מספריו הקודמים של הסופר האהוב אמיר גוטפרינד בעודו בחייו. לפיכך, לאחר מותו בדמי ימיו בן 51, ביקשתי להכירו מעט וקראתי את ספרו האחרון **הר האושר** (עורכת: הילה בלוס, כנרת זמורה ביתן 2016), שכמו קודמיו היה לרב מכר. אני יכול להבין מדוע, כי יש בכתיבתו משהו אנושי וישראלי מאוד שאינו זר לי, ועם זאת קשה לומר על הרומן הזה שהוא בנוי לתלפיות. הרומן מקוטע, מלא קפיצות בזמן ובמקום, משופע דמויות ועלילות לצורך ושלא לצורך. איני יכול להשוותו לספרים קודמים שלא קראתיים, אלא לאזכר מקצת מהביקורות

עליו. יפתח אשכנזי כתב כי "זהו הספר העוצמתי ביותר של גוטפרינד"; אריאנה מלמד הכתירה אותו בתור "רומן חכם, מצחיק, משעשע"; צור ארליך כתב כי "דמויותיו הן פארודיות קטנות מהחיים". ובאמת, יותר מכל אני חושב שאין זה רומן פסיכולוגי, גם לא רומן ריאליסטי, אלא רומן פיקארסקי, שהרפתקאותיו אמורות לשמש משל, אבל למה?

שניים הם גיבוריו הראשיים מתוך שפע דמויות. פרופסור סמואל ניטר השוודי, ושירי היחידה צניית מישראל. לכל אחד שושלת משפחתית ארוכת הרפתקאות, שלתיאורה מוקדשים פרקים רבים מדי, אשר בקושי מתקשרים לעלילה המרכזית. משפחתו של סמואל מקורה במשפחה (יהודית) מזרח אירופית שנתגלגלה לטורקיה בימי מלחמת העולם הראשונה. לאחר מות האב נשלחו שלושת הבנים (סמואל, ארזן ויאנק) לבית יתומים באי היווני תסוס. צעיר האחים, יאנק לם, הוא ממשיך השושלת. הוא מגיע בגיל תשע לפריז, לאחר הרפתקאות שונות הוא מתגלגל לדרום אמריקה, משתתף במלחמת הצ'אקו בין פרגוואי לבוליביה, ולאחר מכן מוצא עצמו נלחם במלחמת האזרחים בספרד בצבא הרפובליקה נגד פרנקו. שם הוא מתיידד עם בחור שוודי בשם ביוון ניטר. לאחר שביוון נהרג בקרב נוטל יאנק את זהותו ומתיישב בשוודיה בכפר קטן בשם סירדה. הוא הולך באדיקות לכנסייה, מתחתן עם נינה ומוליד שלושה בנים (מוסס, ארזן, סמואל) ומטביל אותם בכנסייה. סמואל ניטר, צעיר הבנים של יאנק לם, הוא גיבור